

яратиш учун чатиштирилаётган жуфтнинг биттасида бирор фаза, иккинчисида эса бошқа бир фаза қисқа бўлиши керак. Бундай шакилларни аниқлаш учун ўрганилаётган барча нав ва намуналар устида фенологик кузатишлар ўтказиб, ҳар бир ўсув фазанинг бошланиши ва тугашмуддатини белгилаб бориш керак. Вегетация даври бир хил ўртача бўлган лекин айрим ривожланиш фазалар-давирлари узун —қисқалиги турлича бўлган навларни чатиштириб эртапишар навлар яратиш мумкин[2].

Ўсимликнинг ўсув даври ғалла экинларида, одатда, 2 даврга бўлинади: униб чиқиш-бошоқлаш ва бошоқлаш-пишиш. Униб чиқиш-бошоқлаш даврининг давомийлиги навнинг асосан кўп миқдорда биологик хусусиятларига боғлиқ бўлиб, ташқи муҳит иқлим-шароити кичик даражада аҳамиятга эга, бошоқлаш-пишиш даврида эса ташқи муҳит иқлим-шароити сезиларли даражада таъсир кўрсатади [3].

Марказий Осиё регионидида охириги марта сариқ занг касаллиги эпифитотияси 2009-2010 йилларда қайд қилинган. Бундан ташқари фитосанитар мониторингнинг кўрсатишича, Ўзбекистоннинг дон экиладиган территориясида ҳар йили буғдой зарарланган майдон 30-70%, баъзан 90% гача етади. Тажрибаларда исботланишича, сариқ занг касаллиги билан 80-100 % зарарланган навлар ҳосилдорлиги 18-20 ц/га, 1000 та дон вазни 26,0 г. Касаллик билан ўртача даражада зарарланганда ҳосилдорлик — 30,0 ц/га, чидамли навлар ҳосилдорлиги — 36 ц/га ни ташкил этган. Шуни ҳам қайд этиш лозимки, сариқ занг билан зарарланган буғдой донидан олинган ун нонбоплик сифатини йўқотади [4].

Олиб борилган тадқиқотимиз Қашқадарё вилояти Қарши тумани Жанубий деҳқончилик илмий тадқиқот институтидаги

Я. Омонав тажриба даласида амалга оширилди. Қадимий навлар экиш ишлари 2021- йил 30- сентябрда амалга оширилди. Навларнинг униб чиқиши 19-20 ноябр кунига тўғри келди. Эртачи униб чиққан навлардан Қизил буғдой, Қизил бошоқ навлари 19- ноябрда униб чиқди. Қолган навлар 2-3 кун фарқ билан униб чиққанлиги кузатилди. Навларнинг туплаш фазаси 5-8 январ кунларига тўғри келганлиги кузатилди. Қизил буғдой, Туя тиш, Грекум, Ғаллакор навлари 5-январда туплашга ўтганлиги аниқланди. Қизил шарқ, Қизил буғдой (Узун), Қизил буғдой (Бойсук) навлари 8-январда кеч туплаганлиги аниқланди. Найчалаш фазасида дон экинларида бошоқ тортиш қисми бўлиб ҳисобланади. Биринчи бошоқ ҳосил бўлиши асосий пояда ривожланади. Кейин қўшимча пояларда бошоқчалар шакллана бошлайди. Буғдой навларининг найчалаш фазаси 19-27 март кунларига тўғри келди. Букор бобо, Кал буғдой, Қора қилтиқ навлари 19- март кунини найчалаш фазасига эртачи ўтганлиги кузатилди (1-жадвал).

Бошоқлаш фазаси дон экинларида ҳосилдорлик кўрсаткичининг асосий хусусияти ҳисобланади. Чунки бунда маҳсулдор ва ҳосилдор пояларнинг юқори бўлиши ижобий натижа кўрсатади. Қадимий навларда бошоқлаши 16-25 апрел кунларига тўғри келди. Тўлиқ пишиш 9-20 июнгача давом этганлиги кузатилди. Навларнинг униб чиқишдан пишишгача бўлган кунини 153-166 кунгача давом этганлиги кузатилди. Эртачи пишган навлардан Қизил бошоқ нави 153 кун, Туя тиш нави 154 кун, Грекум нави 156 кун, Қизил буғдой, Оқ буғдой-1, Кал буғдой, Қизил буғдой (Узун), Ғаллакор навлари 157 кунда пишганлиги кузатилди. Замбуруғли касалликлардан бири бўлган сариқ занг касаллигига бардошлилиги 15 та навда чидамли, қолган 3 та навда касалликка берилувчанлиги кузатилди.

АДАБИЁТЛАР:

1. Ковтун В. И. Влияние селекции на качество зерна на юге России //Известия Оренбургского государственного аграрного университета. — 2010. — Т. 3. — №. 27-1.
2. Дилмуродов Ш.Д., Бойсунов Н.Б. Ўзбекистоннинг жанубий ҳудудларида бошақли дон экинлари селекцияси, уруғчилиги ва етиштириш агротехнологияларининг ҳолати ва ривожлантириш истиқболлари. Халқаро илмий-амалий конференция. Қарши, 14-15 май 2018 йил. Б 47-48.
3. Аленин, П.Г. Продукционный потенциал зерновых, зернобобовых, кормовых и лекарственных культур и совершенствование технологии их возделывания в лесостепи Среднего Поволжья: монография / П.Г. Аленин, А.Н. Кшникаткина. — Пенза, 2012. — С. 265.
4. Бабоев С.К., Туракулов Х.С., Хасанов Б.А. Гены устойчивости пшеницы к желтой ржавчине и роль эпифитотий в появлении новых рас// Генетика, 2014. Том 50. № 3. —С. 1-7.

UO‘T: 631.52+631.6+633.3

ANDIJON VILOYATI SHAROITIDA KUZGI BUG‘DOY NAVLARIDAN SIFATLI DON YETISHTIRISHNING BIOLOGIK ASOSLARI

Egamov Ilxomjon Uraimovich, q.x.f.d, k.i.x.,
Ashurov Xikmatillo Isroilovich, tayanch doktorant,
Don va dukkakli ekinlar ilmiy-tadqiqot instituti.

Annotatsiya: Mazkur maqolada kuzgi bug‘doy navlaridan sifatli hosil yetishtirish imkoniyatlari to‘g‘risida ma’lumotlar o‘rin olgan. Tadqiqotning ob’ekti sifatida kuzgi yumshoq (*Triticum aestivum* L) bug‘doyning chetdan introduksiya qilingan “Aleksich”, “Vexa”, “Gurt” va maxaliy “Aziz”, “Navbaxor”, “O‘zbekiston-25” navlari olingan. Tadqiqot natijasida kuzgi bug‘doy navlarini oktyabr oyidi ekish maqsadga muvofiq deb topilgan.

Kalit so‘zlar: kuzgi yumshoq bug‘doy,don, oqsil, nav, Aleksich”, “Vexa”, “Gurt”, maxaliy “Aziz”, “Navbaxor”, “O‘zbekiston-25”.

Аннотация: В данной статье содержится информация о возможностях выращивания качественных культур из сортов озимой пшеницы. В качестве объекта исследования были взяты импортные сорта озимой мягкой пшеницы (*Triticum aestivum* L) «Алексеич», «Веха», «Гурт» и местные сорта «Азиз», «Навбахор», «Узбекистан-25». В результате исследований было признано целесообразным сажать сорта озимой пшеницы в октябре.

Ключевые слова: озимая мягкая пшеница, зерно, белок, сорт «Алексеич», «Веха», «Гурт», «махали» «Азиз», «Навбахор», «Узбекистан-25».

Annotation: This article contains information about the possibilities of producing quality crops from winter wheat varieties. As the object of the study, imported varieties of autumn soft wheat (*Triticum aestivum* L) «Alekseich», «Vekha», «Gurt» and local varieties «Aziz», «Navbakhor», «Uzbekistan-25» were taken. As a result of the research, it was found appropriate to plant autumn wheat varieties in October.

Key words: autumn soft wheat, cereal, protein, nav, Alekseich, «Vekha», «Gurt», makhalii «Aziz», «Navbakhor», «Uzbekistan-2».

Kirish Mamlakatimiz aholisining oziq-ovqatga bo'lgan talabini to'liq qondirish qishloq xo'jaligining ustuvor vazifalaridan hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020—2030 yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida» gi farmonida oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligini ta'minlash va iste'mol ratsionini yaxshilash, talab etiladigan miqdordagi oziq-ovqat mahsulotlari yetishtirish ustuvor yo'nalishlardan etib belgilangan. Buning birinchi navbatda xudud iqlim sharoitiga mos navlarni tanlash va sifatli mahsulot yetishtirish yo'lga qo'yish talab etiladi.

Adabiyotlar sharhi Yuqorida qayd etganimizdek kuzgi bug'doy navlaridan yuqori va sifatli hosil yetishtirish hozirgi kunning dolzarb masalalaridan biri bo'lib qolmoqda. O'z o'rnida shuni qayd etish kerakki, kuzgi bug'doy navlaridan sifatli hosil yetishtirish ko'p omillarga, jumladan, ekish muddati, ekish hamda o'g'itlash me'yorlariga bog'liq ekanligi aniqlangan. Qayd etilishicha, bug'doy navlariga gektariga 60 kg (sof holda) azotli o'g'it berilganida don tarkibidagi oqsil miqdori 13.3% ga va 240 kg berilganida esa 15.9 % ga ortganligi qayd etilgan[1].

Sirdaryo viloyatining kuchsiz sho'rlangan ekin miaydonlarida olib borilgan tadqiqotlarda oktyabr oyida ekilgan kuzgi bug'doyning Chillaki navida kleykovina miqdori 36% ni, Polovchanka navida - 33% ni tashkil etgan. Ushbu navlar noyabr oyida ekilganida kleykovina miqdori 35-31% ni tashkil etgan. Mazkur tadqiqotda erta ekilgani bug'doy donida oksil 17.23% ni tashkil etgan bo'lsa kech ekilganida uning miqdori 15.38 % ga teng ekanligi qayd etilgan [2].

Keyingi yillarda don sifat ko'rsatkichlari o'rtasida o'zaro korrelyatsion bog'lanishlar darajasiga ahamiya karatilmogda. Chunki donning sifatli bo'lishi don naturasi, uning shaffofligi, oqsil va kleykovina miqdori kabi ko'rsatkichlarga bog'liq. O'z o'rnida shuni qayd etish kerakki hosildorlik va uning sifat ko'rsatkichlari o'rtasida tadqiqotchilavr o'rtasida turlicha natijalar qayd etilgan. Kuzgi bug'doyning «Bezostaya-1» navida hosildorlik va oqsil miqdori o'rtasida korrelyatsiya koefitsenti 0,11 ga teng bo'lgan bo'lsa, «Skout» navida -0,02, «Triumf 64» -0,01, «Vikolta» -0,03 va «Geyne-VII» navida esa -0,43 ga teng ekanligi qayd etilgan[3]. Demak hosildorlik va oksil miqdori o'rtasidagi korrelyatsion bog'lanishlar darajasi barqaror emas.

Oqsil va kleykovina miqdori o'rtasida kuchli korrelyatsion bog'lanish borligi qayd etilgan bo'lsa, uning sifatli bo'lishi lizin, treonin, tritptofan, metionin kabi aminokislatalarga bog'liq ekanligi aniqlangan[4].

Donning sifatligini belgilovchi moddalar o'rtasidagi korrelyatsion bog'lanishlar darajasiga ekish muddatlari ta'sir etganligini qayd etilgan. Kleykovina va mis mikroelementi o'rtasidagi korrelyatsion bog'lanishlar darajasi oktyabr oyida ekilgan bug'doy navlarida $r=0,5-0,7$ teng bo'lgan bo'lsa, noyabrda- $r= >0,7$ teng bo'lgan. Aynan shunday holat mis rux mikroelementlari o'rtasida ham qayd etilgan[5].

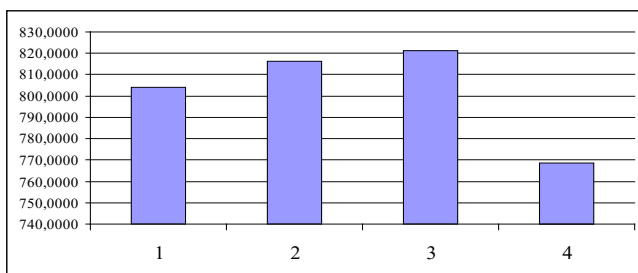
Mavzuga tegishli adabiyotlar tahlilidan ma'lum bo'ldi, kuzgi bug'doy navlaridan sifatli hosil yetishtirish nafaqat navlarga va yetishtirish agrotexnikalariga ham bog'liq ekan. Mazkur maqolada ilk bor donning sift ko'rsatkichlari va ularning hosildorlikka bog'liqligi aniqlandi. Tadqiqotni o'tkazishdan asosiy maqsad kuzgi bug'doy navlaridan sifatli don yetishtirishning biologik asoslarini tahlil qilishdan iborat bo'ldi.

Tadqiqotning ob'ekti va tadqiqot uslublari sifatida Don va dukkakli ekinlar ilmiy-tadqiqot institutining tajriba dalasining o'tloqi tuproqlarida kelib chiqishi turli guruhlariga mansub bo'lgan kuzgi yumshoq bug'doyning «Alekseich», «Vekha», «Gurt», maxaliy navlardan «Aziz», «Navbaxor», «O'zbekiston-25» navlari olingan. Tajriba davomida fenologik kuzatuv, dala va laboratoriya tahlillari Butunrossiya O'simlikshunoslik ilmiy-tadqiqot instituti uslubi (1984) asosida amalga oshirildi. Biometrik tahlillar esa qishloq xo'jalik ekinlari navlarini sinash davlat komissiyasining uslubi (1985, 1989) bo'yicha olib borildi. Birlamchi ma'lumotlarni statistik tahlil qilishda SPSS-17 statistika dasturidan foydalanildi[6].

Tadqiqot natijalari Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, sentyabr oyida ekilgan bug'doy donining naturasi o'rtacha- 803.88 g/l, oktyabr oyining boshida-816.33/, 15- oktyabrda- 821.22 g/l va noyabrning boshida ekilganida- 768.61 g/l ni tashkil etdi. Ushbu ma'lumotlar noyabr oyida ekilgan bug'doy donining naturasi oktyabr oyida ekilgan bug'doy doni naturasiga nisbatan kam bo'lganligini ko'rsatmoqda (1-rasm). Rasmdagi ma'lumotlardan don naturasi oktyabr oyida yuqori, noyabr oyida past bo'lganligini ko'rish mumkin.

Don sifatini belgilab beruvchi ko'rsatkichlardan biri uning shaffofligi hisoblanadi. Sentyabr oyida ekilgan kuzgi bug'doy

navlari donining shaffofligi 57.26 % ni tashkil etgan bo'lsa, oktyabr oyining boshida ekilgan bug'doy donida- 63.57 %, oktyabrning o'rtasida ekilganida- 63.83 % va noyabr oyida -53.93 % ni tashkil etdi. Kech ekilgan bug'doy doni shaffofligi jihatidan oktyabr oyida ekilgan bug'doy donidan past ekanligini qayd etildi. Oqsil miqdori oktyabr oyining boshida ekilganida- 13.97 %, 15- oktyabrda -14.00 % va noyabr oyining boshida ekilganida 12.77 % ni tashkil etdi. Oqsil miqdori nafaqat ekish muddatiga balki navlarga ham bog'liq bo'ldi. O'rganilgan kuzgi bug'doy Alekseich navida oqsil miqdori 13.89% ni , Gurt-13.75% , Vexa-13.79 % ni tashkil etib boshqa navlarga nisbatan yuqori bo'ldi.

1-rasm. Kuzgi bug'doy don naturasiga ekish muddatlarining ta'siri

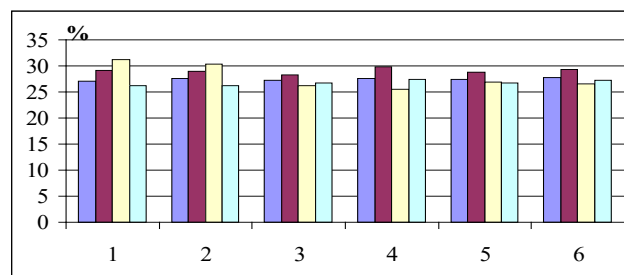
Izoh: 1-e.m.-15.09; 2-e.m.-1.10; 3-e.m.-15.10; 4-e.m.-1.11.

Kleykovina sifati uning rangi, cho'ziluvchanligi va elastikligi bilan xarakterlanadi. Olingan natijalar don tarkibidagi kleykovina miqdori ekish muddatiga bog'liq ekanligini ko'rsatdi. Sentyabr oyida bo'lganida kleykovina miqdori 27.26 % ni tashkil etgan bo'lsa, oktyabr oyining boshida-28.92, o'rtasida -30.18 % va noyabr oyining boshida 26.75 % ni tashkil etdi. Ushbu ma'lumotlardan oktyabr oyida ekilgan kuzgi bug'doy navlarida kleykovina miqdori boshqa oylarga nisbatan ko'p ekanligi qayd etildi (2-rasm).

Rasmdagi ma'lumotlardan Alekseich navida kleykovina miqdori oktyabr oyining 15-kunida ekilganida boshqa muddatlarga nisbatan yuqori bo'ldi. Aynan shunday natija Gurt navida ham qayd etildi. Vexa, O'zbekiston-25, Navbahor va Aziz navarida ekish muddati oktyabr oyining boshida amalga oshirilganida kleykovina miqdori boshqa navlarga nisbatan organligi qayd etildi.

Kuzgi bug'doy navlarining nonboplik xususiyatlari bilan bog'liq bo'lgan ko'rsatkichlar o'rtasida korrelyatsion

bog'lanishlar darajasi va tuzilishi 3-rasmda keltirilgan. Rasmdagi ma'lumotlardan don naturasi (3), kleykovina miqdori (6), va donning shaffofligi (4) kabi belgilar o'rtasida kuchli korrelyatsion bog'lanish borligi aniqlandi. Natijada mazkur belgilardan iborat kuchli korrelyatsion guruh hosil bo'ldi. Mazkur ko'rsatkichlarning xususiyatidan kelib chiqib ushbu korrelyatsion guruhni "*Don og'irligi*" deb atash mumkin. Ushbu guruh 1000 ta (1) don og'irligi bilan ijobiy bog'langan. Demak 1000 ta don og'irligi uning naturasi hamda hosildorlikka ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Don tarkibidagi oqsil miqdori (5) don naturasi (3), shaffofligi (4), kleykovina miqdori (6) o'rtasida o'rta darajada korrelyatsion bog'lanish borligi qayd etildi. Bu oqsil miqdori don tarkibidagi kleykovin miqdoriga bog'liq ekanligini ko'rsatmoqda.

2-rasm. Kuzgi bug'doy doni tarkibidagi kleykovina miqdorining navlar va ekish muddatiga bog'liqligi

Izoh: 1-ustun ekish muddati 15.09, ikkinchi ustun - 1.10. uchinchi ustun-15.10 va to'rtinchi ustun ekish muddati 1.11. Gorizantal joylashgan raqamlar navlarni anglatadi. 1-Alekseich; 2- Gurt; 3-Vexa; 4- O'zbekiston-25; 5- Navbahor; 6- Aziz.

XULOSALAR. Yuqoridagi ma'lumotlarga asoslanib kuzgi bug'doy donining sifatli bo'lishi ekish muddatlariga bog'liq ekanligi qayd etildi. Andijon viloyati sharoitida kuzgi bug'doy navlarini oktyabr oyida ekish maqsadga muvofik ekanligini qayd etildi. Mazkur muddatga kuzgi bug'doy navlaridan yuqori va sifatli hosil yetishtirish mumkinligi aniqlandi. Donning sifat ko'rsatkichlari o'rtasidagi korrelyatsion bog'lanishlar darajasi va tuzilishini aniqlash shuni ko'rsatdiki, don naturasi, uning shaffofligi va tarkibidagi kleykovina miqdori o'rtasida kuchli korrelyatsion bog'lanish borligi qayd etildi. Shu bilan birga don tarkibidagi oqsil miqdori kleykovina va uning shaffofligiga bog'liq deb topildi.

ADABIYOTLAR:

1. I.M. Kodanov, V.Svetkova, V.Savina, A.Irina. Udobreniya, uroжай i kachestvo zerna ozimoy pshenisy. Seleksiya i sortovaya agrotehnika ozimoy pshenisy. Moskova»Kolos», 1979.S.260-266.
2. Eshkuvatov A., Qo'shiev H., Kuliev T. Donni sifat ko'rsatkichlari va mikroelementlar miqdoriga ekish muddatining ta'siri // O'zbekiston agrar fani xabarnomasi. Toshkent, 2017. -№4 -B. 90-94.
3. Sozinov A.A. Seleksiya pshenisy na kachestvo zerno. V kn.: Seleksiya i sortovaya agrotehnika ozimoy pshenisy. M.: Kolos. 1979. S.42-56.
4. L.G.Gruzdev. Prognozirovaniye kachestva zerna pshenis. V kn.: Seleksiya i sortovaya agrotehnika ozimoy pshenisy. Moskova»Kolos», 1979.S.100-108.
5. Eshkuvatov A., Kuliev T. Kuzgi bug'doy belgilari o'rtasidagi korrelyatsion bog'lanishlar darajasi va tuzilishi//O'zbekiston biologiya jurnali. Toshkent, 2011. -№3. -B. 54-58.
6. Shishlyannikova L.M. Matematicheskoe soprovozhdenie nauchnoy raboty s pomoyshyu statisticheskogo paketa SPSS for Windows 11.5.0// Uchebno-metodicheskoe posobie M., 2005.S.-107.

КУЗГИ БУҒДОЙ НАВЛАРИНИНГ ҲОСИЛДОРЛИГИГА ЭКИШ МУДДАТЛАРИНИНГ ТАЪСИРИ

Эгамов Илхомжон Урайимжонович, қ.х.ф.д., к.и.х
Ашуров Хикматилло Ибайдуллаевич, таянч докторант
Дон ва дуккакли экинлар илмий-тадқиқот институти.

Аннотация: Мазкур мақолада кузги буғдой навларини экиш муддатларини тўғри белгилаш орқали дон ҳосилдорлигини ошириш, ҳосилдорликни ортиши қандай кўрсаткичларга боғлиқ эканлиги тўғрисидаги маълумотлар ўрин олган.

Калим сўзлар: буғдой, нав, экиш муддатлари, дон, ҳосилдорлик, дисперсион таҳлил, энг кичик фарқ, корреляция коэффициент, корреляцион боғланиш даражаси.

Аннотация: В данной статье содержится информация о том, как повысить урожайность зерна, правильно определив сроки посева сортов озимой пшеницы, и от каких показателей зависит прибавка урожая.

Ключевые слова: пшеница, сорт, сроки посева, зерно, урожайность, дисперсионный анализ, наименьшее различие, коэффициент корреляции, коэффициент корреляции.

Abstract: This article contains information on how to increase the grain yield by correctly determining the planting dates of winter wheat varieties, and on what indicators the increase in yield depends on.

Key words: wheat, variety, planting dates, grain, yield, analysis of variance, least difference, correlation coefficient, correlation coefficient.

Кириш. Маълумки, ҳар қандай кишлоқ хўжалиги экини, шу жумладан кузги буғдойда қўлланилган агротехник тадбирларнинг самарадорлиги уларни ҳосилдорлик даражалари билан баҳоланади.

Кузги буғдойнинг экиш жараёни оптимал муддатларда амалга оширилмаса ҳосилнинг пасайишига олиб келади. Эрта экилганда ўсимликлар кузда ҳаддан ташқари кўп барглار ҳосил қилади, ер усти массаси ортиб кетади натижада қишга чидамлилиги пасаяди [1].

Кузги буғдойни кузда кечки муддатларда экилиши унинг тупламай қолиши ва илдизи тизимини яхши шаклландаслигига олиб келади. Бу ўз навбатида туплаш ва илдиз тизимининг шаклланиши баҳор ойларининг узун кун ва юқори ҳарорат шароитида содир бўлади. Натижада буғдойнинг ўсиш жараёнлари тўхтайди, ўсимликлар ўсишдан орқада қолади, яхши ривожланмаган илдиз тизими шаклланади. Яхши шаклланди илдиз одатда тупроқнинг юқори қатламларида жойлашади, чуқур қатламлардаги намликдан фойдалана олмайди. Бунинг натижасида ўсимлик намлик билан етарлича таъминланмайди, қурғоқчиликка чидамлилиги ва дон ҳосили кески камаёди. [2]

Тадқиқот натижалари. Экиш муддатларини дон ҳосилдорлигига таъсирини ўрганиш бўйича Дон ва дуккакли экинлар илмий тадқиқот институти марказий тажриба даласида тажрибалар олиб борилди. Тажриба натижалари 1-жадвал ва 1-расмдаги маълумотлардан ҳам кўриш мумкин. Сентябрь ойида экилган кузги буғдой навларининг ҳосилдорлиги ўртача 72.93 ц/га ташкил этган бўлса октябрь ойининг бошида 76.10 ц/га, октябрнинг ўртасида -78.03 ц/га ва ноябрь ойида экилганида 71.58 ц/га ни ташкил этди. Ушбу маълумотлардан ҳосилдорликка экиш муддати таъсир этганлигини кўриш мумкин.

Экиш муддатларининг ҳосилдорликка таъсирини ҳақиқийлигини аниқлаш мақсадида дисперсион таҳлил ўтказилди. Дисперсион таҳлил натижалари шуни

кўрсатдики, ҳосилдорлик навларга нисбатан экиш муддатларига кўпроқ боғлиқ экан. Бунинг экиш муддатлари ўртасидаги фарқдан ҳам кўриш мумкин. Сентябрь ойида экилган буғдой навларининг ҳосилдорлиги ўртача 72.93 ц/га ташкил этган бўлса, октябрь ойининг бошида экилган буғдой навларида 76.03 ц/га тенг бўлган бўлди. Улар орасидаги фарқ 3.1 ц/га ($76.03-72.93=3.1$) тенг бўлди. Навлар ва муддатлар ўртасидаги фарқни ҳақиқийлигини аниқлаш учун энг кичик фарқ-ЭКФ₀₅ (НСР₀₅-рус тилида) дан фойдаланилди. Ушбу кўрсаткич ЭКФ₀₅-1.2ц/га ни ташкил этди. Демак сентябрь ва октябрь ойининг бошида экилган кузги буғдой навлари ҳосилдорлиги ўртасидаги фарқ-3.1 ц/га 1.2ц/га (ЭКФ₀₅) дан катта ($3.1>1.2$) бўлди. Бундай ҳолатда экиш муддатининг ҳосилдорликка таъсири ҳақиқий бўлди. Айнан шундай натижа октябрь ва ноябрь ойида экилган муддатларда ҳам кайд этилди. Октябрь ойининг ўртасида экилган буғдой навларида ҳосилдорлик 78.03 ц/га тенг бўлган бўлса ноябрда экилган буғдой навларида 71.58 ц/га тенг бўлиб, фарқ 6.43 ц/га ташкил этди. Навлар ўртасида ҳосилдорлик бўйича фарқ қайд этилди. Кузги буғдойнинг Алексеич навидан ўртача 74.12 ц/га ҳосил олинган бўлса, Гурт навидан 77.57 ц/га ҳосил олинди. Ушбу навларнинг ҳосилдорлиги ўртасидаги фарқ 3.45 ц/га тенг бўлди. Ушбу фарқ 1.2ц/га дан катта бўлганлиги учун мазкур навлар ҳосилдорлиги бўйича фарқ қилди.

1-жадвал.

Кузги буғдой навларининг ҳосилдорлигига экиш муддатларининг таъсири

Навлар	Экиш муддатлари ва навларнинг ҳосилдорлиги, ц/га				
	15.09	1.10	15.10	1.11	Ўртача
Алексеич	73,9	76,3	80	66,3	74,12
Гурт	74,5	75,6	80	80,2	77,57
Веха	76,4	78,8	81,2	72,7	77,27
Ўзбекистон-25	72,5	78,2	79,8	70,8	75,32
Навбахор	72	78	74,4	72,1	74,12
Азиз	68,3	69,3	72,8	67,4	69,45
Ўртача	72,93	76,03	78,03	71,58	74.64
ЭКФ ₀₅ (НСР ₀₅)	1.2 ц/га				